

ՀԻՄՆԱԿՈՐՈՒՄ

«ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԵՎ «ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ ՆԱխԱԳԾԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԿԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Իրավական ակտի ընդունման անհրաժեշտությունը.

Ներկայացվող նախագծերի նպատակը կենսաթոշակառուների և տարեց բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակի շարունակական բարելավումն է:

2. Առկա իրավիճակը և խնդիրները.

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ աշխատանքային կենսաթոշակի չափը հաշվարկվում է հիմնական կենսաթոշակի և աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքի հիման վրա, իսկ զինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկվում է հիմնական կենսաթոշակի և զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքի հիման վրա:

Աշխատանքային կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը, աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը, զինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը, զինվորական ծառայության մեկ տարվա արժեքը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը:

Կառավարությունն է սահմանում նաև պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության շարքային կազմի հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում զինվորական կենսաթոշակների չափերը, ինչպես նաև նվազագույն կենսաթոշակի չափը:

«Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ կառավարությունն է սահմանում նաև ծերության նպաստի, հաշմանդամության նպաստի և կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստի չափերը:

ՀՀ կառավարության որոշման համաձայն՝

1) աշխատանքային կենսաթոշակի չափը և զինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը կազմում է 18000 դրամ.

2) աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ առաջին տասը տարվա համար կազմում է 950 դրամ, տասը տարին գերազանցող յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 500 դրամ.

3) զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքը կազմում է 1600 դրամ.

4) պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության շարքային կազմի զինծառայողի հաշմանդամության զինվորական կենսաթոշակի չափը կազմում է՝

ա. առաջին խմբի հաշմանդամի համար՝ 40000 դրամ,

բ. երկրորդ խմբի հաշմանդամի համար՝ 30000 դրամ,

գ. երրորդ խմբի հաշմանդամի համար՝ 27000 դրամ.

5) պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության շարքային կազմի մահացած (զոհված) զինծառայողի ընտանիքի անդամի կերակրողին կորցնելու դեպքում զինվորական կենսաթոշակի չափը կազմում է 27000 դրամ:

6) ծերության, հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստի չափը, նվազագույն կենսաթոշակի չափը կազմում է 26500 դրամ:

Այսինքն, համաձայն գործող իրավակարգավորումների՝ կենսաթոշակի չափը (կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմք ընդունվող հիմնական ցուցանիշները, այդ թվում՝ նվազագույն կենսաթոշակի չափը) որոշում է կառավարությունը, սեփական հայեցողությամբ՝ չունենալով որևէ ուղղակի պարտավորություն և հաշվի առնելով առկա ռեսուրսներն ու ծախսային առաջնահերթությունները:

Արդյունքում, ունենում ենք մի իրավիճակ, երբ առկա է կենսաթոշակառուների աղքատացման ռիսկ, երբ չնայած արձանագրված գնաձին կենսաթոշակների չափերը չեն ավելանում, ինչը նշանակում է սպառման կրճատում կենսաթոշակառուի համար:

Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ առաջարկվում է ընդունել ներկայացված նախագծերը:

3. Առաջարկվող լուծումները

Ներկայացված նախագծերն ընդունելու արդյունքում կսահմանվի, որ աշխատանքային և զինվորական կենսաթոշակների չափերը ինդեքսավորվում են յուրաքանչյուր տարի:

Ընդ որում, կենսաթոշակների չափերի ինդեքսավորումը իրականացվելու է կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմք ընդունվող հիմնական ցուցանիշները, այդ թվում՝ նվազագույն կենսաթոշակի չափը ինդեքսավորելու միջոցով՝ հիմք ընդունելով սպառողական գների ինդեքսը և միջին անվանական աշխատավարձի աճի ցուցանիշը:

Ընդ որում, հաշվի առնելով կենսաթոշակների չափերը հաշվարկելու կանոնները, ինչպես նաև կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմք ընդունվող հիմնական ցուցանիշներից յուրաքանչյուրի էությունը, առաջարկվում է.

1. Աշխատանքային կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը, նվազագույն կենսաթոշակի չափը, ինչպես նաև ծերության նպաստի, հաշմանդամության նպաստի և կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստի չափերը ինդեքսավորել սպառողական

գների ինդեքսի փոփոխության (աճի) չափով (քանի որ այս ցուցանիշներն ունեն սոցիալական գործառույթ և ըստ էության ապահովում են երաշխավորված մինիմում),

2. Ջինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը ինդեքսավորվել սպառողական գների ինդեքսի փոփոխության (աճի) 50 տոկոսի չափով (այայնանավորված է Ջինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու կարգով),
3. Աշխատանքային ստաժի և զինվորական ծառայության մեկ տարվա արժեքը, պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության շարքային կազմի հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում զինվորական կենսաթոշակների չափերը ինդեքսավորել միջին ամսական անվանական աշխատավարձի փոփոխության (աճի) չափով (քանի որ այս ցուցանիշներն ըստ էության ապահովում են կորցրած եկամտի փոխհատուցում):

4. Իրավական ակտի կիրառման դեպքում ակնկալվող արդյունքը

Նախագիծն ընդունվելու դեպքում կապ կստեղծվի երկրի սոցիալ-տնտեսական հիմնական ցուցանիշների (ՍԳԻ և միջին ամսական աշխատավարձ) և կենսաթոշակի չափի միջև՝ էապես սահմանափակելով կառավարության հայեցողական լիազորությունների շրջանակը:

Ընդ որում, նախագծի ընդունումը որևէ կերպ չի սահմանափակելու Կառավարության իրավասությունը՝ ապահովել կենսաթոշակների չափերի առաջանցիկ աճ, քանի որ շարունակվելու է կառավարության լիազորությունների շրջանակում մնալ վերը նշված ցուցանիշները սահմանելու լիազորությունը (նախագծով, ըստ էության, առաջարկվում է սահմանել կենսաթոշակների չափերի աճի նվազագույն ցուցանիշ):

Իսկ ՍԳԻ-ի կամ միջին ամսական անվանական աշխատավարձի փոփոխության բացասական ցուցանիշների դեպքում կգործեն օրենքի համապատասխան դրույթները (հոդված 16, 19), որոնց համաձայն՝ Աշխատանքային և Ջինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը, աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը և զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքը չեն կարող պակաս լինել նախկինում սահմանված չափերից:

Վերը նշված մոտեցումները համահունչ են նաև ՀՀ ԱԺ հավանությանն արժանացած կառավարության ծրագրից:

Մասնավորապես, Ծրագրի՝ «4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ» բաժնի համաձայն՝ Կառավարությունը քայլեր է ձեռնարկելու մինչև 2026 թվականը նվազագույն կենսաթոշակի և կենսաթոշակի միջին չափերը հավասարեցնել համապատասխանաբար պարենային և սպառողական զանրյուղների արժեքներին, ինչպես նաև վերացնել ծայրահեղ աղքատությունը:

Վերը նշված նպատակադրումները ենթադրում են նաև կենսաթոշակի չափի և սպառողական գների ինդեքսի ցուցանիշների միջև փոխկապակցվածություն կամ, այլ կերպ ասած, կենսաթոշակների ինդեքսացիա:

Բացի այդ, հարկ է նաև նշել, որ Սահմանադրական դատարանը իր ՍԴՈ-1142 որոշմամբ նշել է, որ «Միջազգային պրակտիկայում ի սկզբանե թոշակային համակարգի առանցքային խնդիր է համարվել այն, որ կենսաթոշակները չպետք է կորցնեն իրենց գնողունակությունը: Հարցն այն է, որ կենսաթոշակի համար անհրաժեշտ միջոցի ձեւավորման եւ սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացման միջեւ առկա է ժամանակի գործոնի ազդեցությունը: Այն հաշվի չառնելու դեպքում անհնարին կլինի համարժեք միջոցներ կուտակել եւ երաշխավորել մարդկանց սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացումը: Բացի դրանից, կուտակային վճարների ամբողջ գումարի տարեկան գնաճով ճշգրտումն այդ գումարներն ամբողջությամբ հետ ստանալու իրավունքի պաշտպանության նպատակ է հետապնդում եւ օրենքի կարգավորման առարկա է: Միաժամանակ, այս հարցում օրենքով նախատեսված երաշխիքների առկայությունը համակարգի հուսալիության կարելիորագույն գրավականներից է»,

Միաժամանակ, Սահմանադրական դատարանը ՍԴՈ-630 որոշման մեջ, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «...օրենքը պետք է համապատասխանի նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որեւէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝ ձեւակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»: Առավել եւս իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավորումները պետք է անձի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ սպասելիքները: Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով

իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաեւ, որ իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափ: Հետևաբար կենսաթոշակային և նպաստային համակարգի ինդեքսավորումը ոչ միայն պայմանավորված է երկրի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակով, այլև ՀՀ Սահմանադրական դատարանի և առհասարակ Մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների երաշխավորման պետության իմպերատիվ պարտականության կատարման տեսանկյունից հանդիսանում է կարևորագույն ձեռքբերում:

Որպես ինդեքսավորման կատարման անհրաժեշտություն՝ վերաբերելի է նաև ԱՐՄՍՍՍՍ-ի կողմից ըստ Առողջապահության նախարարության կողմից մշակված սննդամթերքի կազմի, կառուցվածքի և էներգետիկայի հաշվակված նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը 2021թ. I եռամսյակի միջին ընթացիկ գներով հետևյալն է¹:

Պարենային զամբյուղի արժեքը	
Տարեկան	431 796.6 դրամ
ամսական	35 983.0 դրամ
Նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը	
Տարեկան	798 823.7 դրամ (գործակից 1.85)
ամսական	66 568.6 դրամ

Համաշխարհային բանկի մեթոդաբանությամբ՝ ըստ 2019 թ. ԱՐՄՍՍՍՍ-ի կողմից 5184 տնային տնտեսություններում իրականացված տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության արդյունքների հիման վրա փաստացի ձևավորված սպառողական զամբյուղի, նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը 2021թ. I եռամսյակի միջին ընթացիկ գներով ունի հետևյալ պատկերը².

	Մեկ ամսում սպառված սննդամթերքի արժեքը 1 շնչի հաշվով, դրամ	Մեկ ամսում սպառված սննդամթերքի արժեքը 1 մեծահասակի հաշվով, դրամ
Պարենային զամբյուղի ամսական արժեքը	27 772.7 դրամ	30 927.4 դրամ
Նվազագույն սպառողական զամբյուղի ամսական արժեքը	51 379.5 դրամ	57 215.7 դրամ (գործակից 1.85 1)

Իսկ արդեն ըստ ԱՎԿ հաջորդ վերաբերելի հրապարակման՝ 2-րդ եռամսյակի միջին ընթացիկ գներով պարենային զամբյուղի արժեքը կազմում է 37 861 դրամ, սպառողական զամբյուղների արժեքը՝ 70 044 դրամ:

Ամբողջացնելով առկա իրավական կարգավորումները, ներկայացված փաստերն ու տվյալները, ակնհայտ է դառնում ինդեքսավորման կիրառման անհրաժեշտությունը:

¹ https://armstat.am/file/article/sv_03_21a_6200.pdf

² https://armstat.am/file/article/sv_03_21a_6200.pdf